

**KENTRO EPEYNAS THS BYZANTINHS
KAI METABYZANTINHS TEXNHHS**

Συνοπτική έκθεση πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1999

Κατὰ τὸ 1999 οἱ ἐργασίες τοῦ Κέντρου ἐπικεντρώθηκαν κυρίως στὴν προώθηση τῶν ἐρευνητικῶν προγραμμάτων γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ Γενικοῦ Εὐρετηρίου Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος καὶ τῶν Εἰδικῶν Εὐρετηρίων Χάλκης, Τήλου, Σύμης καὶ Ρόδου Δωδεκανήσου. Στὸ Κέντρο, κατὰ τὸ 1999 ἐργάσθηκαν οἱ δύο ἐρευνήτριες κ.κ. Ἰωάννα Μπίθα καὶ Σταματία Καλαντζοπούλου, ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς ὁποῖες, ὡς ἀρχαιότερη ἐρευνήτρια καὶ μετὰ ἀπόφαση τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐκτελεῖ τὸ ἔργο τῆς διεύθυνσης τοῦ Κέντρου καὶ ἐκπροσωπεῖ τὸ Κέντρο στὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπῆ. Στὸ πλαίσιο τῶν ἐρευνητικῶν προγραμμάτων συνεργάσθηκαν οἱ ἀρχαιολόγοι κ.κ. Ἐλένη Παπαβασιλείου, Ἀγγελικὴ Κατσιώτη καὶ Λαμπρινὴ Μπλουγούρα καὶ ὁ φωτογράφος κ. Νίκος Κασέρης.

Ἐρευνητικὰ προγράμματα.

Ἀναλυτικὰ κατὰ τὸ 1999 συνεχίσθηκαν τὰ ἀκόλουθα ἑξὶ ἐρευνητικὰ προγράμματα τοῦ Κέντρου, τὰ ὁποῖα ἐνισχύθηκαν μερικὰ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπῆ Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

1. Γενικὸ Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος

(ὕπευθυνη Στ. Καλαντζοπούλου)

Κατὰ τὸ 1999 συνεχίσθηκε ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ Γενικοῦ Εὐρετηρίου μετὰ νέα στοιχεῖα ἀπὸ ἀποδελτιώσεις. Συγχρόνως διορθώθηκε, συμπληρώθηκε καὶ ἐνημερώθηκε μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα δελτία. Συγκεντρωτικὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν καταγραμμένων ἕως σήμερα ναῶν καὶ κοσμικῶν κτιρίων μετὰ τοιχογραφίες ἀπὸ τὸν 7ο αἰῶνα ἕως τὸ 1500 ἀνέρχεται περίπου σὲ 2.500. Σὲ αὐτὸ τὸ πρόγραμμα συνεργάσθηκε ἡ ἀρχαιολόγος Λ. Μπλουγούρα.

2. Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Κυθῆρων (ὕπευθυνη Ι. Μπίθα)

Ἡ δημοσίευση στὰ ἀγγλικά τῆς ἔκδοσης τοῦ Κέντρου «Μανόλης Χατζηδάκης, Ἰωάννα Μπίθα, *Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος*, τ. 1 *Τὰ Κύθηρα*, Ἀθήνα 1997», ἐγκειμένη ἤδη ἀπὸ τὴ Σύγκλητο τῆς 19ης Φεβρουαρίου 1998, μετὰ

άνανέωση τῆς ἀπόφασης ἀπὸ τὴ Σύγκλητο τῆς 8ης Ἰουλίου 1999, βρίσκεται στὴν τελευταία φάση τῆς ὀλοκλήρωσης τοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιλογῆς τυπογραφείου. Ἡ προκήρυξη τοῦ διαγωνισμοῦ δημοσιεύθηκε στὶς ἐφημερίδες τῆ 12η Νοεμβρίου 1999, ἀφοῦ ὀρίσθηκε ἀπὸ τὴ Σύγκλητο τῆς 29ης Σεπτεμβρίου 1999 ἡ Ἐπιτροπὴ διενέργειας τοῦ διαγωνισμοῦ. Ἡ ἐπιλογή τοῦ τυπογραφείου ἀναμένεται νὰ ὀλοκληρωθεῖ στὰ μέσα Ἰανουαρίου 2000 καὶ ἐλπίζεται στὴ συνέχεια τὸ βιβλίο νὰ ἔχει μεταφρασθεῖ καὶ τυπωθεῖ μέχρι τὸ τέλος τοῦ 2000.

3. Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Χάλκης, Τήλου καὶ Σύμης Δωδεκανήσου (ὕπευθυνη I. Μπίθα)

Κατὰ τὸ 1999 προχώρησε ἡ ἐπεξεργασία τῶν κειμένων 40 ναῶν τῆς Τήλου ἀπὸ τὴν Ἰ. Μπίθα καὶ τὴν Ἑλ. Παπαβασιλείου. Συγχρόνως ἔγινε καταγραφή τοῦ φωτογραφικοῦ ὕλικοῦ ἀπὸ τὴν Α. Μπλουγούρα. Κατὰ τὸ διάστημα 25-29 Ὀκτωβρίου 1999 πραγματοποιήθηκε ἐρευνητικὴ ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ στὴν Τήλο, ἐνταγμένη στὸ πλαίσιο τῆς εὐρύτερης ἀποστολῆς στὰ Δωδεκάνησα (25 Ὀκτωβρίου - 11 Νοεμβρίου 1999), ἀπὸ τὴν I. Μπίθα μὲ σκοπὸ τὸν ἔλεγχο καὶ συμπλήρωση τῆς καταγραφῆς καὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων, καθὼς καὶ τὴ φωτογραφικὴ τεκμηρίωση. Ἐπὶ τόπου ἐλέγχθηκαν τὰ στοιχεῖα 15 ναῶν. Στὴν ἀποστολὴ συμμετεῖχε ἡ Ἑλ. Παπαβασιλείου, ἐνῶ πολὺτιμη καὶ οὐσιαστικὴ ἦταν ἡ βοήθεια τοῦ ἀρχαιοφύλακα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας κ. Παντελῆ Γιαννουράκη.

Στὸ πλαίσιο τοῦ προγράμματος τῆς εὐρετηρίασης τῶν βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν τῆς Δωδεκανήσου, μέρος τοῦ ὁποῦ ἀποτελεῖ τὸ προετοιμαζόμενο Εὐρετήριο Χάλκης καὶ Τήλου, πραγματοποιήθηκε διερευνητικὴ ἀποστολὴ ἀπὸ τὴν Ἰ. Μπίθα στὰ νησιά Νίσυρος (7-11 Σεπτεμβρίου 1999) καὶ Σύμη (14-17 Σεπτεμβρίου 1999) μὲ σκοπὸ ἓναν πρῶτο ἔλεγχο τοῦ ὑπάρχοντος ὕλικοῦ, ἐνδεχόμενο προγραμματισμὸ τοῦ ἔργου καὶ ἐρευνα πηγῶν χρηματοδότησης. Στὶς παραπάνω ἀποστολές συμμετεῖχαν οἱ ἀρχαιολόγοι Ἄ. Κατσιώτη (Νίσυρος) καὶ Θ. Ἀρχοντόπουλος (Σύμη), ἐνῶ πολὺτιμη ἦταν ἡ βοήθεια τοῦ ἀρχαιοφύλακα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας κ. Γεώργιου Σακελλαρίδη στὴν Νίσυρο. Ἀποτέλεσμα τῶν παραπάνω ἀποστολῶν ἦταν νὰ προστεθεῖ ἡ Σύμη στὸ ἤδη προετοιμαζόμενο Εὐρετήριο, τὸ ὁποῖο στὸ ἐξῆς θὰ ἀναφέρεται ὡς Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Χάλκης, Τήλου καὶ Σύμης Δωδεκανήσου.

4. Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ρόδου Δωδεκανήσου (ὕπευθυνη I. Μπίθα)

Κατὰ τὸ 1999 προχώρησαν οἱ προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες γιὰ τὸ Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν γιὰ τὸ νησὶ τῆς Ρόδου, τὸ ὁποῖο θὰ περιλαμβάνει 100

ναούς με βυζαντινές τοιχογραφίες. Κατὰ τό διάστημα 29 Ὀκτωβρίου - 11 Νοεμβρίου 1999 πραγματοποιήθηκε ἐρευνητική ἐπιστημονική ἀποστολή στήν Ρόδο, ἐνταγμένη στό πλαίσιο τῆς εὐρύτερης ἀποστολῆς στά Δωδεκάνησα (25 Ὀκτωβρίου - 11 Νοεμβρίου 1999), ἀπό τήν Ἰ. Μπίθα μέ σκοπό τόν ἐντοπισμό τῶν μνημείων, τήν καταγραφή καί τήν ἐπαγγελματική φωτογραφική τεκμηρίωση, καθώς καί τήν ἐργασία στά Ἀρχεῖα τῆς τοπικῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων. Ἐπί τόπου πραγματοποιήθηκε συνάντηση ἐργασίας μέ τοὺς συνεργάτες μας, δηλαδή τόν ἐπίτιμο Ἐφορο Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Ἡλία Κόλλια, καί τοὺς ἀρχαιολόγους τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου. Στήν ἀποστολή συμμετεῖχαν ὁ φωτογράφος Ν. Κασέρης μέ τόν βοηθό του Gerry Brisch. Καταγράφηκαν 5 ναοί καί ὁλοκληρώθηκε ἡ ἐπαγγελματική φωτογράφιση τριῶν ναῶν (70 θέματα).

5. Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Βεροίας Μακεδονίας

Τὸ Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Βεροίας Μακεδονίας, τῆ σύνταξη τοῦ ὁποίου ἔχει ἀναλάβει ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Εὐθύμιος Τσιγαρίδας, δὲν ἐνεργοποιήθηκε κατὰ τό 1999.

6. Ἑλληνική βιβλιογραφία γιά τῆ βυζαντινὴ καί μεταβυζαντινὴ ἀρχαιολογία καί τέχνη (ὑπεύθυνη Ἰ. Μπίθα)

Τὸ ἐρευνητικό αὐτὸ πρόγραμμα τοῦ Κέντρου ἔχει σκοπὸ τὴν καταγραφή καί ἐπεξεργασία ὑπὸ τῆ μορφή λεπτομερειακῶν εὐρετηρίων τῆς τρέχουσας βιβλιογραφικῆς παρουσίας τῶν ἐλλήνων βυζαντινολόγων τόσο στήν Ἑλλάδα ὅσο καί στό ἐξωτερικό. Κατὰ τό 1999 ἀποδελτιώθηκε περιορισμένος ἀριθμὸς δημοσιευμάτων τῶν ἐτῶν 1996-1999 λόγω μὴ ἐπαρκοῦς ἐνημέρωσης τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κέντρου.

Ἐ κ δ ἡ λ ω σ η «Μ ν ἡ μ η Μ α ν ὀ λ η Χ α τ ζ η δ ἄ κ η».

Στις 23 Φεβρουαρίου 1999, μέ τῆ συμπλήρωση ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἱδρυτῆ τοῦ Κέντρου ἀκαδημαϊκοῦ Μανόλη Χατζηδάκη, τὸ Κέντρο ὀργάνωσε στήν ἀνατολικὴ πτέρυγα τοῦ μεγάρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐπιστημονικὴ ἐκδήλωση - ὁμιλία ἀφιερωμένη στῆ μνήμη του. Ὁμιλητὲς ὁ ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Παναγιώτης Λ. Βοκοτόπουλος μέ θέμα «Ἡ συμβολὴ τοῦ Μανόλη Χατζηδάκη στήν μελέτη τῆς βυζαντινῆς καί μεταβυζαντινῆς τέχνης» καί ἡ ἐπίτιμη διευθύντρια τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν κ. Μυρτάλη Ἀχειμάστου - Ποταμιάνου μέ θέμα «Ἐλεγεῖον στὸν Μανόλη Χατζηδάκη: Οἱ εἰκόνες τῆς Ζακύνθου». Οἱ ὁμιλίες δημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὸ Κέντρο σὲ αὐτοτελὲς τεῦχος μέ τὸν τίτλο «Μνήμη Μανόλη Χατζηδάκη, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 23 Φεβρουαρίου 1999, Οἱ εἰκόνες τῆς Ζακύνθου» Ἀθήνα 1999, 29 σελ., Α-Δ ἀσπρόμαυρες καί 1-26 ἐγχρωμες εἰκόνες.

Βιβλιοθήκη.

Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου δὲν πλουτίζεται λόγῳ τοῦ περιορισμένου σχετικοῦ κονδυλίου καὶ τοῦ δυσκίνητου συστήματος προμήθειας βιβλίων. Συνολικὰ συγκεντρώνει 852 καταγραφές τίτλων (βιβλία, ἀνάτυπα, φυλλάδια, φωτοτυπίες), ἀπὸ τις ὁποῖες οἱ 173 (140 βιβλία καὶ τόμοι περιοδικῶν, 11 ἀνάτυπα, 22 φυλλάδια κλπ.) εἶναι ἀποκτήματα τοῦ 1999, τὰ περισσότερα (171) ἀπὸ δωρεές μὲ κυριότερο δωρητὴ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία (66 τίτλους) καὶ δύο ἀγορές ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία. Κατὰ τὸ 1999 πραγματοποιήθηκε ἡ ἀναδρομικὴ καταγραφή τῆς βιβλιοθήκης στὸ πλαίσιο εὐρύτερου προγράμματος ποῦ ἐκπονεῖται ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Παράλληλα συνεχίσθηκε ἡ ἀποδελτίωση τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Κέντρου σὲ χειρόγραφα δελτία (Ἰ. Μπίθα, Λ. Μπλουγούρα).

Ἀρχεῖα τεκμηρίωση.

Τὸ Φωτογραφικὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου ἔχει συγκεντρώσει συνολικὰ 841 ἐπαγγελματικὲς διαφάνειες διαφόρων formats, 101 ἐπαγγελματικὰ ἀρνητικὰ ἀσπρόμαυρα φιλμς 6×6 κυρίως format μὲ τὰ κοντάκτες τους, 281 ἐπαγγελματικὲς ἀσπρόμαυρες φωτογραφίες, 433 ἐπαγγελματικὲς ἐγχρωμες φωτογραφίες, 3.400 διαφάνειες 35m m, 126 ἀρνητικὰ ἐγχρωμων καὶ ἀσπρόμαυρων φιλμς μὲ τὰ κοντάκτες τους, 3.494 ἐγχρωμες καὶ 1.175 ἀσπρόμαυρες φωτογραφίες. Στὴν καταγραφή τοῦ Φωτογραφικοῦ Ἀρχείου συνέβαλε ἀποτελεσματικὰ ἡ Λ. Μπλουγούρα.

Τὸ Ἀρχεῖο ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων τοῦ Κέντρου ἔχει συγκεντρώσει συνολικὰ γιὰ Κύθηρα, Δωδεκάνησα καὶ Βέροια περίπου 200 πρωτότυπα ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια.

Τὸ Ἀρχεῖο σχεδίων τοιχογραφιῶν τοῦ Κέντρου ἔχει συγκεντρώσει 30 πρωτότυπα σχέδια διακοσμητικῶν ἀπὸ Κύθηρα, Χάλκη καὶ Τῆλο καὶ 26 πρωτότυπα σχέδια τοιχογραφιῶν ἀπὸ Κύθηρα.

Ἐξοπλισμός.

Κατὰ τὸ 1999 τὸ γραφεῖο ἐξοπλίστηκε μὲ ἓνα τραπέζι - βάση γιὰ τὴ διαφανιοθήκη, ἓνα φωτιστικὸ γραφείου, δύο ἐρμάκια, μία ἀρχειοθήκη καὶ μία σχεδιοθήκη.

Οἰκονομικὸς ἀπολογισμός.

Κατὰ τὸ 1999 οἱ δαπάνες τοῦ Κέντρου ἀνῆλθαν περίπου σὲ 8.500.000 δρχ. ποῦ κάλυψαν ἐκδόσεις, ἐκδήλωση «Μνήμη Μανόλη Χατζηδάκη», ἐπαγγελματικὴ φωτογράφηση, ἐνημέρωση ἀρχείων, ἐξοπλισμὸς, ἐρευνητικὲς ἐπιστημονικὲς ἀποστολές, ἀμοιβές συνεργατῶν, ἀναλώσιμα, συντήρηση κλπ.

Δραστηριότητες τῶν ἐρευνητριῶν τοῦ Κέντρου.

Ἡ ἐρευνήτρια τοῦ Κέντρου κ. Ἰωάννα Μπίθα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ της στὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα τοῦ Κέντρου ἀσχολήθηκε μὲ τὰ διοικητικὰ καὶ οἰκονομικὰ τοῦ Κέντρου, καθὼς καὶ μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν ἐρευνητικῶν προγραμμάτων ποὺ ἐπιχορηγοῦνται ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἑρευνῶν. Κατὰ τὸ 1999 ἔλαβε μέρος στὸ ΙΑ΄ Πολιτιστικὸ Συμπόσιο Δωδεκανήσου (Ἀστυπάλαια 25-29 Αὐγούστου 1999) μὲ τὴν ἀνακοίνωση «Εἰκόνα τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους στὸ ναὸ τῆς Παναγίας Πορταῖτισσας στὴν Ἀστυπάλαια» κατέθεσε πρὸς δημοσίευση τὴν ἀνακοίνωση «Τὰ βυζαντινὰ Κύθηρα μέσα ἀπὸ τὶς μαρτυρίες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν τοιχογραφιῶν» στὰ *Πρακτικὰ τοῦ ΣΤ΄ Διεθνoῦς Πανιοίου Συνεδρίου, Ζάκυνθος 23-27 Σεπτεμβρίου 1997*, καὶ τὸ ἄρθρο «Δέησις ἱερέως Νικολάου Χαραμουντάνη. Εἰκόνα Δέησης ἀπὸ τὰ Κύθηρα στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν» στὸν ΚΒ΄ τόμο τοῦ περιοδικοῦ *Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*, ἀφιερωμένο στὴ μνήμη τοῦ Μανόλη Χατζηδάκη, ἐνῶ βρίσκεται στὸ τυπογραφεῖο τὸ ἄρθρο «Ἐνδυματολογικὲς μαρτυρίες στὶς τοιχογραφίες τῆς μεσαιωνικῆς Ρόδου (14ος αἰ. - 1523). Μιὰ πρώτη προσέγγιση», *Πρακτικὰ τοῦ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, Πόλη Ρόδου, ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της μέχρι τὴν κατάληψη ἀπὸ τοὺς Τούρκους 1523 (Ρόδος, 24-29 Ὀκτωβρίου 1993)*, 21 τυπωμένες σελ., σχέδ. 1-2 ἐντὸς κειμ. καὶ πίν. 169-174 ἐκτὸς κειμένου.

Ἡ ἐρευνήτρια τοῦ Κέντρου κ. Σταματία Καλαντζοπούλου ἀσχολήθηκε μὲ τὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα τοῦ Κέντρου γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ Γενικοῦ Εὐρετηρίου Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος. Κατέθεσε πρὸς δημοσίευση τὸ ἄρθρο «Δύο κατεστραμμένοι ναοὶ τῶν Ἀθηνῶν» στὸν ΚΒ΄ τόμο τοῦ περιοδικοῦ *Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*, ἀφιερωμένο στὴ μνήμη τοῦ Μανόλη Χατζηδάκη.

Γιὰ τὸ Κέντρο ἢ Ἐρευνήτρια

Ἰωάννα Μπίθα